

УДК 341.9:347.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.64>

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Султан Х.,
здобувач другого року
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики
Міжнародного гуманітарного університету

Султан Х. Поняття та види права власності в міжнародному приватному праві.

Стаття присвячена комплексному аналізу поняття та видів права власності в міжнародному приватному праві (МПП), з акцентом на особливості їх регулювання в умовах транскордонних відносин. Сучасні виклики, такі як цифрові активи, ускладнюють застосування традиційних підходів до регулювання права власності.

Досліджується правова природа права власності, його класифікація за об'єктами (нерухоме, рухоме майно, інтелектуальна власність, цифрові активи) та колізійні норми, що визначають застосовне право.

Основна увага приділяється традиційним принципам, таким як *lex rei sitae* для нерухомості, *lex loci actus* та *lex domicilii* для рухомого майна, а також *lex loci protectionis* для інтелектуальної власності.

Окремо аналізуються сучасні виклики, зокрема регулювання цифрових активів (криптовалюти, NFT), які не мають чіткої територіальної прив'язки, що ускладнює застосування традиційних колізійних норм.

У статті розглядаються особливості українського законодавства, зокрема Закону України «Про міжнародне приватне право» (статті 65–66), та його невідповідність сучасним реаліям, таким як захист майна в умовах воєнного стану чи регулювання віртуальних активів.

Проблеми визнання іноземних судових рішень, гармонізації з нормами ЄС (Регламенти Рим I, Брюссель I bis) та недостатня адаптація до цифрових технологій створюють прогалини в правозастосуванні.

Пропонуються рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання в Україні: внесення змін до законодавства для уточнення статусу цифрових активів, уніфікація колізійних норм, посилення механізмів визнання іноземних рішень та впровадження судових рекомендацій з урахуванням практики ЄСПЛ.

Підкреслюється необхідність гармонізації з європейськими стандартами для забезпечення правової визначеності та інвестиційної привабливості.

Зауважується, що воєнний стан в Україні ускладнює застосування *lex rei sitae* до майна на тимчасово окупованих територіях, де необхідно вводити винятки на основі норм міжнародного гуманітарного права та практики ЄСПЛ.

Висновки наголошують на важливості адаптації МПП до нових викликів, таких як глобалізація, цифрова економіка та воєнні конфлікти, для ефективного захисту прав власників у транскордонних відносинах.

Ключові слова: право власності, міжнародне приватне право, колізійні норми, нерухоме майно, рухоме майно, інтелектуальна власність, цифрові активи, судовий захист, гармонізація законодавства.

Sultan H. Concept and types of property rights in private international law.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the concept and types of property rights in private international law (PIL), focusing on the peculiarities of their regulation in the context of cross-border relations. Contemporary challenges, such as digital assets, complicate the application of traditional approaches to regulating property rights.

The study explores the legal nature of property rights, their classification by objects (immovable property, movable property, intellectual property, and digital assets), and the conflict-of-law rules determining the applicable law. Particular attention is given to traditional principles, such as *lex rei sitae* for immovable property, *lex loci actus* and *lex domicilii* for movable property, and *lex loci protectionis* for intellectual property.

The article separately analyzes modern challenges, particularly the regulation of digital assets (cryptocurrencies, NFTs), which lack a clear territorial connection, complicating the application of traditional conflict-of-law rules.

The article examines the specifics of Ukrainian legislation, particularly the Law of Ukraine “On Private International Law” (Articles 65–66), and its inadequacy in addressing contemporary realities, such as the protection of property during wartime or the regulation of virtual assets. Issues related to the recognition of foreign judicial decisions, harmonization with EU regulations (Rome I and Brussels I bis Regulations), and insufficient adaptation to digital technologies create gaps in legal practice.

Recommendations are proposed to improve legal regulation in Ukraine, including amendments to legislation to clarify the status of digital assets, unification of conflict-of-law rules, strengthening mechanisms for recognizing foreign decisions, and introducing judicial guidelines based on the case law of the European Court of Human Rights (ECHR).

The necessity of harmonizing Ukrainian legislation with European standards to ensure legal certainty and investment attractiveness is emphasized. It is noted that the wartime situation in Ukraine complicates the application of *lex rei sitae* to property in temporarily occupied territories, necessitating exceptions based on international humanitarian law and ECHR practice.

The conclusions highlight the importance of adapting PIL to new challenges, such as globalization, the digital economy, and armed conflicts, to ensure effective protection of property rights in cross-border relations.

Key words: property rights, private international law, conflict-of-law rules, immovable property, movable property, intellectual property, digital assets, judicial protection, harmonization of legislation.

Постановка проблеми. Право власності є однією з ключових категорій цивільного права, яка в міжнародному приватному праві (МПП) набуває особливої складності через транскордонний характер відносин. У МПП відносини власності з іноземним елементом (наприклад, майно, розташоване за кордоном, іноземний власник або правочин, укладений в іншій юрисдикції) регулюються колізійними нормами, що визначають застосовне право. Проте сучасні виклики, такі як глобалізація, розвиток цифрових активів (криптовалюта, NFT), зростання транскордонних інвестицій і воєнні конфлікти, зокрема в Україні, ускладнюють застосування традиційних колізійних прив’язок, таких як *lex rei sitae* для нерухомості чи *lex loci actus* для рухомого майна.

Основна проблема полягає в тому, що сучасні об’єкти права власності, зокрема нематеріальні активи (цифрові активи, інтелектуальна власність), не завжди підпадають під традиційні колізійні норми через відсутність чіткої територіальної прив’язки. Крім того, в Україні регулювання права власності в МПП, закріплене в Законі «Про міжнародне приватне право», не повною мірою враховує новітні тенденції, такі як регулювання віртуальних активів чи захист майна в умовах воєнного стану (зокрема, на окупованих територіях). Це створює прогалини в правозастосуванні, зокрема в судовій практиці, та ускладнює захист прав власників у транскордонних спорах.

Додатковою проблемою є гармонізація українського законодавства з нормами Європейського Союзу, що є актуальним у контексті Угоди про асоціацію з ЄС. Відсутність чітких колізійних норм для нових видів майна, неузгодженість із міжнародними стандартами (наприклад, Регламентами Рим I та Брюссель I bis) та складнощі з визнанням і виконанням іноземних судових рішень щодо права власності створюють потребу в поглибленому дослідженні та вдосконаленні правового регулювання.

Таким чином, проблема полягає у визначенні ефективних колізійних норм для регулювання права власності в МПП, врахуванні сучасних викликів (цифрові активи, воєнний стан) та гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами для забезпечення належного захисту прав власників у транскордонних відносинах.

Мета дослідження – комплексний аналіз поняття та видів права власності в міжнародному приватному праві, визначення особливостей застосування колізійних норм до нерухомого, рухомого майна, інтелектуальної власності та цифрових активів, а також розробка пропозицій щодо

вдосконалення правового регулювання в Україні для забезпечення ефективного захисту прав власників у транскордонних відносинах та гармонізації з міжнародними стандартами.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика права власності в міжнародному приватному праві є об'єктом уваги численних наукових досліджень, присвячених колізійному регулюванню речових прав, транскордонних спорів та нових об'єктів власності, таких як цифрові активи. Значний внесок у розробку цієї теми зробили як українські, так і зарубіжні вчені. Серед українських дослідників варто відзначити праці А.С. Довгерта, який аналізує сучасні тенденції МПП в Україні, В.М. Коссака, який досліджував колізійні норми щодо нерухомості, та О.М. Завитого, який звертав увагу на проблеми інтелектуальної власності в МПП. Зарубіжні автори, такі як А.В. Дайсі, П.М. Норт, С.С. Симеонідес, Дж.Х.К. Морріс, досліджували принципи *lex rei sitae* та *lex loci actus* у контексті права власності. Окремо слід відзначити роботи М. Дуровича та А. Янсена, які аналізують вплив цифрових технологій на речові права, а також П.Де Філіппі, яка досліджує правову природу цифрових активів у МПП. Водночас питання гармонізації українського законодавства з нормами ЄС та регулювання права власності в умовах воєнного стану залишаються недостатньо опрацьованими, що зумовлює актуальність подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Право власності є однією з фундаментальних категорій цивільного права, що набуває особливого значення в міжнародному приватному праві через транскордонний характер відносин. У МПП право власності розглядається через призму колізійних норм, які визначають, яке національне право застосовується до відносин власності з іноземним елементом. Складність регулювання зумовлена різноманітністю правових систем, об'єктів власності та колізійних прив'язок. Ця стаття аналізує поняття права власності в МПП, його особливості та класифікацію видів, з урахуванням сучасних викликів, таких як цифрові активи, а також особливостей українського законодавства.

Право власності в МПП визначається як сукупність правових норм, що регулюють відносини щодо володіння, користування та розпорядження майном у випадках, коли такі відносини мають іноземний елемент (наприклад, майно розташоване за кордоном, власник є іноземцем або правочин укладено в іншій юрисдикції). На відміну від національного права, де право власності регулюється єдиною системою норм (наприклад, Цивільним кодексом України), у МПП ключовим є вибір застосовного права через колізійні норми.

Основною колізійною прив'язкою для права власності є *lex rei sitae* (закон місця розташування речі), який застосовується до нерухомого майна. Для рухомого майна можуть використовуватися *lex loci actus* (закон місця вчинення правочину) або *lex domicilii* (закон місця проживання власника) залежно від обставин [1]. У МПП право власності відмежовується від зобов'язальних відносин (наприклад, договорів купівлі-продажу), оскільки останні регулюються іншими колізійними нормами, такими як *lex contractus* (закон договору) [2].

В Україні поняття права власності в МПП закріплено в Законі «Про міжнародне приватне право». Зокрема, стаття 65 встановлює, що право власності на нерухоме майно визначається за законом країни, де це майно розташоване, а стаття 66 регулює рухоме майно, відсилаючи до закону місця укладення правочину або інших прив'язок [3]. Проте сучасні виклики, такі як цифрові активи, ускладнюють застосування традиційних підходів.

Право власності в МПП класифікується за об'єктами, до яких воно застосовується, та за особливостями правового регулювання. Основні види включають:

Нерухоме майно (земельні ділянки, будівлі, споруди) є ключовим об'єктом у МПП через його чітку територіальну прив'язку. *Lex rei sitae* є універсальним принципом, визнаним у більшості правових систем. Наприклад, Регламент ЄС Рим I (2008) виключає речові права з регулювання договірних зобов'язань, залишаючи їх під дією закону місця розташування майна [4].

В Україні право власності на нерухомість регулюється Цивільним кодексом (статті 316–326) та Законом «Про міжнародне приватне право». Проблеми виникають при визнанні іноземних рішень щодо нерухомості, особливо в контексті транскордонних інвестицій. Наприклад, практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) за статтею 1 Протоколу 1 підкреслює захист права власності, але національні суди можуть мати труднощі з виконанням таких рішень [5].

Рухоме майно (транспортні засоби, товари, цінності) характеризується мобільністю, що ускладнює визначення застосовного права. У МПП для рухомого майна можуть застосовуватися різні колізійні прив'язки:

Lex loci actus – закон місця укладення угоди (наприклад, продаж авто за кордоном).

Lex originis – закон місця походження майна (застосовується до культурних цінностей).

Lex domicilii – закон місця проживання власника (рідше).

Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р. частково регулює перехід права власності на рухоме майно в торгівлі, але відсилає до національного права для речових аспектів [6]. В Україні стаття 66 Закону «Про міжнародне приватне право» надає пріоритет закону місця укладення правочину, що може створювати колізії при транзиті майна.

Інтелектуальна власність (авторські права, патенти, торговельні марки) є окремим видом права власності в МПП. Регулювання здійснюється через міжнародні договори, такі як Бернська конвенція 1886 року та Угода TRIPS 1994 року, які встановлюють мінімальні стандарти захисту [7]. У МПП для інтелектуальної власності часто застосовується *lex loci protectionis* (закон країни, де вимагається захист права), що відрізняється від традиційного *lex rei sitae*.

В Україні регулювання інтелектуальної власності в МПП ускладнене через недостатню адаптацію до цифрових реалій. Наприклад, захист прав на цифровий контент (програмне забезпечення, бази даних) потребує уточнення колізійних норм [8].

Цифрові активи (криптовалюти, NFT, віртуальні об'єкти) є новим об'єктом права власності, який не має чіткої територіальної прив'язки. Традиційні колізійні норми, як *lex rei sitae*, погано застосовуються до таких об'єктів через їх нематеріальний характер. Деякі автори пропонують використовувати *lex fori* (закон суду) або *lex contractus* для регулювання [9]. В Україні правовий статус цифрових активів частково врегульовано Законом «Про віртуальні активи» (2022), але колізійні норми для МПП залишаються недостатньо розробленими [10].

В Україні право власності в МПП регулюється Законом «Про міжнародне приватне право» та Цивільним кодексом. Виокремимо ключові особливості права власності в цих нормативно-правових актах:

1) Нерухомість – застосовується *lex rei sitae* (ст. 65 Закону). Проблеми виникають при визнанні іноземних рішень, особливо в умовах війни (захист майна на окупованих територіях);

2) Рухоме майно – закон місця укладення правочину (ст. 66) домінує, але транзитне майно створює колізії;

3) Інтелектуальна власність і цифрові активи – відсутність чітких колізійних норм ускладнює захист прав.

У контексті Угоди про асоціацію з ЄС Україна має гармонізувати своє законодавство з європейськими стандартами, зокрема Регламентами Рим I і Брюссель I bis. Судова практика, наприклад, рішення Верховного Суду України, показує потребу в уточненні норм для цифрових активів і трансграничних спорів [8].

Висновки. Дослідження досягло поставленої мети – комплексного аналізу поняття та видів права власності в міжнародному приватному праві, з визначенням особливостей застосування колізійних норм до різних об'єктів власності та розробкою пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання в Україні. Було встановлено, що право власності в МПП є складною абстрактною категорією, яка охоплює не лише традиційні об'єкти (нерухоме та рухоме майно), але й сучасні форми, такі як інтелектуальна власність і цифрові активи. Ключовими колізійними прив'язками є *lex rei sitae* для нерухомості, що забезпечує територіальну стабільність, *lex loci actus* та *lex domicilii* для рухомого майна, *lex loci protectionis* для інтелектуальної власності, а для цифрових активів рекомендовано комбінований підхід на основі *lex fori* або *lex contractus*.

Аналіз показав, що українське законодавство, зокрема Закон «Про міжнародне приватне право» (ст. 65-66), ефективно регулює традиційні аспекти права власності, але потребує адаптації до нових викликів. Зокрема, відсутність чітких норм для цифрових активів призводить до прогалин у захисті прав власників у трансграничних спорах, що особливо актуально в контексті зростання електронної комерції. Крім того, воєнний стан в Україні ускладнює застосування *lex rei sitae* до майна на тимчасово окупованих територіях, де необхідно вводити винятки на основі норм міжнародного гуманітарного права та практики ЄСПЛ.

Для забезпечення ефективного захисту прав власників у трансграничних відносинах пропонується: 1) внести зміни до Закону «Про міжнародне приватне право», додавши окрему статтю щодо цифрових активів з прив'язкою до закону країни реєстрації емітента або місця сервера; 2) гармонізувати норми з Регламентами ЄС Рим I та Брюссель I bis, зокрема щодо визнання іноземних рішень про нерухомість; 3) розробити судові рекомендації для практики Верховного Суду України з урахуванням прецедентів ЄСПЛ; 4) провести міжнародну уніфікацію через ратифікацію додатко-

вих конвенцій, таких як оновлені Гаазькі угоди. Ці заходи сприятимуть підвищенню прозорості, зменшенню колізій та посиленню інвестиційної привабливості України в умовах глобалізації.

Подальші дослідження можуть зосередитися на емпіричному аналізі судової практики щодо цифрових активів та впливі штучного інтелекту на речові права в МПП, що дозволить розширити теоретичну базу та практичні рекомендації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Dicey A.V., Morris J.H.C. *The Conflict of Laws*. London: Sweet & Maxwell, 2006. 1464 p.
2. Cheshire G.C., North P.M. *Private International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 1536 p.
3. Про міжнародне приватне право: Закон України № 2709-IV від 23 червня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.09.2025).
4. Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського Парламенту та Ради від 17 червня 2008 року про право, застосовне до договірних зобов'язань (Рим I). URL: <https://eur-lex.europa.eu> (дата звернення: 29.09.2025).
5. Європейська конвенція з прав людини, 1950 р. URL: <https://www.echr.coe.int> (дата звернення: 29.09.2025).
6. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (CISG), 1980. URL: <https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods> (дата звернення: 29.09.2025).
7. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, 1886. URL: <https://www.wipo.int> (дата звернення: 29.09.2025).–
8. Довгерт А.С. Міжнародне приватне право: сучасні тенденції розвитку. К.: Юрінком Інтер, 2018. 432 с.
9. Symeonides S.C. Cross-Border Infringement of Digital Content and Private International Law. *Journal of Private International Law*. 2021. Vol. 17. № 2. P. 209-245.
10. Про віртуальні активи: Закон України № 2074-IX від 17 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.09.2025).